

Gábor Barabás, *Popes, Rulers and Their Delegates: Chapters of Papal-Hungarian Relations in the Thirteenth Century*, Pécs: University of Pécs, Center for Ecclesiastical Studies, 2023, 311 stranica

Knjiga *Popes, Rulers and Their Delegates: Chapters of Papal-Hungarian Relations in the Thirteenth Century* u suštini je zbirka čija se poglavlja sastoje od već objavljenih, ali dopunjenih studija mađarskoga povjesničara Gábora Barabása. Podijeljena je na dvije tematske cjeline i ekskurs: *Popes and their delegates*, *Rulers* i *Excursion*. Tematske cjeline sadržavaju ukupno trinaest studija na engleskom i njemačkom jeziku koje s različitih aspekata analiziraju odnose vladara, papinstva i delegata na ugarskom prostoru u 13. stoljeću.

Prvu cjelinu – *Popes and their delegates* – autor otvara studijom *Papal Interventions in Thirteenth-Century Kingdom of Hungary: Hungarian Kings and Papal Authority* (13-27), u kojoj daje pregled aktivnosti legata izaslanih u Zemlje krune sv. Stjepana te istražuje kako se priroda autoriteta papinstva i vladara ostvarivala kroz papinske legatske. Na temelju analize aktivnosti papinskih legata od vremena kralja Emerika do dolaska Anžuvina na vlast zaključuje da se dva autoriteta nisu nalazila u konstantnom sukobu, nego je riječ o kompleksnim i heterogenim interakcijama tijekom kojih je većina vladara bila svjesna moći i važnosti sustava poslanstava za onodobnu politiku.

U fokusu sljedećega rada, *The Life and Hungarian Legations of Cardinal Gregorius de Crescentio* (28-47), nalazi se papinski poslanik Gregorius de Crescentio i njegovo djelovanje u Ugarskoj u vrijeme pape Inocenta III. Analizom djelovanja u Ugarskoj rasvjetljavaju se kronološka i legalna pitanja iz poslanikova života. Autor zaključuje da je Gregorius promaknut u kardinala nakon prvoga poslanstva (oko 1200.), a papinsko

pismo ugarskim biskupima vezano uz drugo poslanstvo (1207.) dopušta zaključke o naravi autoriteta kardinala, koji je poslan u Ugarsku kao *legatus a latere*. Uz studiju se nalazi i prijepis kardinalove oporuke.

O karakteristikama i širenju delegirane jurisdikcije u Ugarskoj autor piše u radu *Die päpstlich delegierte Gerichtsbarkeit in Ungarn im 13. Jahrhundert* (48-62). Na temelju papinskih pisama prikazuje proces prihvatanja i širenja sustava u prvim desetljećima 13. stoljeća. Prema sačuvanim izvorima autor zaključuje o smanjenju broja delegacija krajem stoljeća, ali istovremeno naglašava značenje jurisdikcije za razvoj kanonskoga prava u Ugarskoj.

U studiji *nos tuis supplicationibus inclinati: Pope Innocent IV and the Decline of Delegated Jurisdiction in Hungary in the Mid-Thirteenth Century* (93-109) autor se bavi upravo pitanjem slabljenja sustava u vrijeme pape Inocenta IV. i utvrđuje da je do znatnoga pada aktivnosti legata došlo zbog vanjskih faktora (Mongoli, *sedes vacantis*), ali da nije moguće govoriti o jasnim strukturnim modifikacijama ili potpunoj prohibiciji delegacijskoga sustava.

U radu *Von propositio bis consensus: Die Päpste, die ungarischen Könige und die kanonischen Wahlen in der ungarischen Kirche im 13. Jahrhundert* (63-92) autor problematizira ulogu papa i vladara u provođenju izbora prelata koji su obnašali funkcije u ugarskim (nad)biskupijama u razdoblju između pontifikata Inocenta III. (1198. – 1216.) i Bonifacija VIII. (1294. – 1303.). Na temelju dostupnih izvora i elaboriranih primjera u navedenom vremenskom okviru zaključuje da je važnost vladareve volje u izbornom procesu u velikoj mjeri oslabjela, a prevladavajućim čimbenikom postaje namjera papinstva.

Pomicanjem fokusa prema unutarnjoj organizaciji, u studiji *Papal Clerics in Thirteenth-Century Hungary: Papal Delegations and Local Careers* (110-127) autor se bavi mogućnostima, dužnostima i napredovanjima

papinskih kapelana povezanih s ugarskom Crkvom u 13. stoljeću. Pritom pozornost posvećuje prvenstveno ocrtavanju značaja kapelanske pozicije kao temelja daljnjega napredovanja pojedinaca u smjeru obnašanja dužnosti biskupa i nadbiskupa. Zbog kompleksnosti teme autor zaključuje o nužnosti daljnjega istraživanja i sveobuhvatne analize klera radi jasnijega razumijevanja značenja i utjecaja papinskih kapelana na ugarsku Crkvu i diplomatske aktivnosti vladara.

Sljedeća je studija slučaja pod naslovom *Papal Chaplain and Subdeacon Egidius: Judge-delegate and Legate in Hungary at the Same Time?* (128-143), u kojoj autor podrobnije analizira dužnosti i aktivnosti papinskoga kapelana i subdakona Egidiusa u Papinskoj kuriji i Ugarskoj. Na temelju papinskih mandata i povelja ocrtava kronološki i geografski okvir poslanikova djelovanja u Ugarskoj ne bi li utvrdio narav kapelanove misije. S obzirom na dostupne podatke, autor ostavlja mogućnost da je Egidius poslan u Ugarsku u svojstvu *legatus missus* ili *nuncio*.

U radu *Heretics, Pirates and Legates: The Bosnian Heresy, the Kingdom of Hungary and the Popes in the First Half of the Thirteenth Century* (144-164) autor analizira akcije Ugarske i Svete Stolice spram vjerske situacije u Bosni i piratstva u prvoj polovini 13. stoljeća. Narav akcija protiv *hereze* potiče ga na zaključak o namjeri mirnoga rješavanja spornoga pitanja. Više od desetljeća poslije pitanju *hereze* pridružen je i problem piratstva. Autor ističe djelovanje prelata i vladara u svrhu rješavanja spora, a zaključuje da navedene kampanje nisu rezultirale dugotrajnim rješenjem sve do smrti bana Ninoslava. Studija završava epilogom o podjeli bosanskoga teritorija u vrijeme kralja Bele IV.

Drugu tematsku cjelinu – *Rulers* – otvara prozopografski rad o princu Kolomanu, mlađem sinu kralja Andrije II. Arpadovića, pod naslovom *A King in Slavonia: Prince Coloman in the Realm of St Stephen in the 1230s* (167-179). Autor se fokusira na njegov

rani život u Galiciji, autorizaciju Kolomana kao papinskoga zaštitnika i namjeru spajanja biskupije u Zagrebu i nadbiskupije u Splitu. Posebna je pažnja posvećena i pitanju Kolomanovih titula u dokumentima. Autor naglašava potrebu sustavne analize dostupnih izvora koja će omogućiti utvrđivanje relevantnosti upotrijebljenih naziva.

U sljedećem radu, *Ein ungarischer Prinz und das Papsttum im frühen 13. Jahrhundert: Herzog Koloman von Slawonien im Dienste des Apostolischen Stuhles?* (180-196), autor analizira odnos princa Kolomana i Svete Stolice u ranom 13. stoljeću. Odnos se proučava kroz prizmu djelovanja protiv navodnih heretika u Bosni, imenovanja Kolomana kao papinskoga protektora dviju poljskih vojvotkinja, spor s templarima i plan ujedinjenja Zagrebačke biskupije i Splitske nadbiskupije. Autor naposljetku ocjenjuje odnos Kolomana i pape Grgura IX. pozitivnim, izrazito dinamičnim i utjecajnim.

Doprinos raspravi o podrijetlu Viole von Oppeln, koja se nalazila pod Kolomanovim protektoratom po nalogu pape Grgura IX., rad je *Prinz Koloman und Herzogin Viola von Oppeln: Beitrag zu einem historiographischen Disput* (197-218). Autor donosi pregled dosadašnjih teorija o Violinu podrijetlu (Bugarska, Dalmacija, dinastija Arpadovića ili Rjurikovića). Na temelju papinskih pisama i dosega dosadašnje historiografije daje doprinos raspravi kroz prizmu upletanja princa Kolomana te iznosi hipotezu o ugarskom podrijetlu vojvotkinje Viole.

U posljednjem radu drugoga tematskog bloka, *Prince Coloman's Life after 1226: A Member of the Árpád-Dynasty in Contemporary Central European Narrative Sources* (219-232), autor evaluira spomen princa Kolomana u primarno kasnosrednjovjekovnim kronikama s prostora srednje Europe. Nakon provedene analize zaključuje da onodobni kroničari Kolomana spominju uglavnom u kontekstu krunidbe Bele IV. i invazije Mongola 1241. godine.

U posljednjem dijelu knjige, ekskursu, nalazi se rad pod naslovom *Thirteenth-Century Hungarian Prelates at War* (235-252), u kojem autor analizira sudjelovanje prelata u sukobima u 13. stoljeću. Promatra sudjelovanje prelata u 5. križarskom ratu uz kralja Andriju II., aktivnosti tijekom mongolske invazije te participaciju u unutarnjim ugarskim sukobima. Zaključuje da se kaločki nadbiskup Ugrin ističe kao glavna figura u prvoj polovini 13. stoljeća, dok su se u posljednjim desetljećima pred prelatima nalazili izazovi prvenstveno u obliku rastuće moći oligarha.

Prikazana knjiga na veoma zanimljiv način okuplja autorove dosadašnje istraživačke rezultate. Sadržava studije koje s različitim pozicija problematiziraju odnose između vladara, Svete Stolica i njezinih legata u razvijenom srednjem vijeku. Osim što se oslanja na dosadašnja historiografska rješenja, autor u knjizi nudi čitateljima dopunjen i modificiran historiografski sadržaj. Pitanja otvorena u ekskursu vrijedan su poticaj daljnjim istraživanjima. Stoga je riječ o nezaobilaznom štivu za sve istraživače povijesti Zemalja krune sv. Stjepana, ali i za jasnije razumijevanje kompleksnih odnosa u srednjovjekovlju.

Maja Hučić

Oliver Jens Schmitt, *Korčula pod Venecijom u XV. stoljeću*, Split: Književni krug, 2023, 122 stranice

Monografija *Korčula pod Venecijom u XV. stoljeću* prof. dr. sc. Olivera Jensa Schmitta rezultat je predavanja koja je autor održao na Collège de France u proljeće 2010. godine. Prvi put predavanja su objavljena 2011. u online obliku, a osam godina poslije pretočena su u knjigu na francuskom jeziku, a zatim i prevedenu na hrvatski. Studija je obogaćena izvornim arhivskim gradivom, koje je autor prikladno kom-

ponirao u tekst pazeći da neki izvor ili podatak ne ostane nedefiniran. Monografija sadržava 122 stranice, a sastoji se od predgovora, uvoda, tri glavna poglavlja s potpoglavljima, bibliografije te kazala imena i pojmova.

Knjiga započinje *Predgovorom* (5-6), u kojem je objašnjeno na koji je način došlo do njezina nastanka te se navode reference na druge radove autora koji problematiziraju neke aspekte i pojedinosti obrađene u ovoj knjizi. Uz to na kraju predgovora autor izražava zadovoljstvo zbog prijevoda te nastavlja s osobnim zahvalama svim suradnicima.

Autor u *Uvodu* (7-10) iznosi dva razloga odabira područja mletačke Dalmacije u odnosu na druge mletačke posjede, objašnjavajući da je Dalmacija slabije istražen prostor od grčkoga dijela Mletačke Republike, uz to napominjući da je upravo prostor mletačke Dalmacije izrazito složen i promjenjiv. Drugi razlog, objašnjava autor, izrazito je obimna i cjelovita te bogata arhivska građa ovih prostora. Uvod završava autorovim istraživačkim pitanjem te objašnjavanjem korištenja dvostrukoga i višestrukoga pristupa koji će primijeniti u svojem radu da bi ponudio neke nove poglede na tematiku kojom se bavi. Ističe da će u knjizi posebna pozornost biti posvećena trima dimenzijama mletačke prekomorske prevlasti, a to su moć, zemlja i more.

Prvo poglavlje nosi naslov *I. konferencija – Ljudi i moć* (13-32). Unutar sebe podijeljeno je na četiri potpoglavlja. Autor na početku objašnjava problematiku ovoga poglavlja stavljajući fokus na odnose vlasti, točnije onih koji vladaju i onih kojima se vlada, te postavlja pitanje je li *Serenissima* doista vladala tim otokom (Korčulom). U dijelu teksta *Politički i ustrojstveni okvir mletačke vlasti* (13-17) opisana je uspostava mletačke vlasti na Korčuli (1420.) na temelju sporazuma između lokalnoga plemstva i Mletačke Republike te prava i obveze koji proizlaze iz sporazuma. Naglašena je i važnost Korčule u kontekstu mediteranske dominacije Mletačke Republike. Opisana je hijerarhija vla-